

ENGLSKI JEZIK STRUKE – ANALIZA STAVOVA STUDENATA

SAŽETAK

Poznavanje engleskog jezika kao jezika struke (EJS) predstavlja neophodnu kompetenciju u današnjem polju rada i profesionalnog djelovanja te je neophodno posvetiti mnogo veću pažnju ovom pristupu podučavanju. Cilj ovog rada je predstaviti kratki osvrt na teoretski prikaz podučavanja engleskog jezika struke, prikazati osnovne razlike između ovog pristupa i pristupa integrisanog učenja jezika i sadržaja (engl. CLIL), te ispitati stavove studenata Pravnog fakulteta i studijskog programa Poslovna informatika na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ u Mostaru o važnosti i uskoj povezanosti učenja ovog stranog jezika s njihovom strukom. Rezultati urađene analize pokazuju da su studenti svjesni značaja engleskog jezika za njihovu buduću profesiju te da su zainteresovani za uvođenje više časova učenja ovog jezika u nastavni plan i program njihovih fakulteta kao i za povezivanje stručnih predmeta s učenjem engleskog jezika što predstavlja značajan rezultat za eventualna buduća planiranja postepenog uvođenja nastave u skladu s modelom CLIL.

Ključne riječi: engleski jezik, jezik struke, univerzitet, stavovi studenata

Uvod

Svjesni smo činjenice da se budućnost obrazovanja nalazi pod značajnim utjecajem napretka u tehnologiji, promjene pristupa podučavanju, proširenja tržišta rada na evropsko tržište što dolazi kao utjecaj evropskih integracija naše i okolnih zemalja. kao i značajnog povećanja konkurentnosti na pomenutom, proširenom tržištu rada. Imajući ovo u vidu, dolazimo do zaključka da jedan

od najznačajnijih ciljeva svih nas uključenih u obrazovni proces jeste doprinos što boljem i kvalitetnijem osposobljavanju učenika i studenata u odgovoru na zahtjeve i ciljeve koji se pred njih postavljaju na njihovom budućem profesionalnom planu. Činjenica je da je učenje stranog jezika već odavno nadmašilo i preraslo prostorije učionice i škole te da su učenici i studenti, u odnosu na period od nekoliko godina unazad, danas više izloženi stranom jeziku, u ovom slučaju engleskom. Učenje općeg engleskog jezika ima svoju ulogu i funkciju u osnovnim i srednjim školama gdje se učenici upoznaju s osnovnim jezičkim strukturama, gramatičkim pravilima, tj. morfološkim nivoom jezika, uče pravilan izgovor ili drugim riječima savladavaju fonetsko-fonološki sistem jezika, susreću se s vokabularom vezanim za određene tematske jedinice iz svakodnevnice ili drugih područja koja su dosta široka i općenita. Dolaskom na željeni studij, oni već imaju određeno predznanje engleskog jezika, jer prema rezultatima ankete provedene u ovom istraživanju, većina studenata u trenutku početka studiranja uči engleski jezik više od šest godina. Ovo je direktni pokazatelj da studenti imaju dobru podlogu da svoj nivo znanja engleskog jezika unaprijede te steknu kompetencije koje će im biti od značajne koristi prilikom rada u njihovoj struci. Neprihvatljivo je da studenti nakon tri ili četiri godine studija izađu sa znanjem jednakim kao u srednjoj školi ili čak lošijim. Današnje okolnosti nam nameću obavezu poznavanja engleskog jezika ukoliko želimo uspjeh na poslovnom planu. Engleski jezik struke (engl. English for Specific Purposes – ESP) omogućava studentima da unaprijede svoje već stečeno znanje iz općeg engleskog jezika koji dobiju u srednjoj školi te ga usmjere ka učenju engleskog jezika usko vezanog za njihovu struku.

Bosna i Hercegovina je zemlja koja je trenutno na putu ka evropskim integracijama te je u tom procesu važno postupanje po evropskim planovima i programima kojima je cilj promovisanje jezične raznolikosti (European Commission, 2004). Upravo ovoj vrsti raznolikosti Evropa pridaje veliku važnost, jer jezik doprinosi boljem razumijevanju građana Evropske unije te zajedno s kulturnim bogatstvom Evrope predstavlja važan aspekt evropskog obrazovanja.

Imajući ovo u vidu, neophodno je da naš obrazovni sistem omogući kvalitetno znanje jezika, u ovom slučaju engleskog koji je službeni jezik Evropske unije te kao takav predstavlja „ulaznu kartu“ na evropsko tržište rada

i naši studenti željni znanja, dokazivanja svog umijeća i sposobnosti, ne smiju stati samo na poznavanju općeg engleskog te ostati uskraćeni za poznavanje stručnog engleskog jezika.

U ovom radu će se kratko izložiti teorijsko objašnjenje ovog pristupa podučavanju jezika, njegovih prednosti te ga predstaviti kao jednu od mogućih uvertira u novi, inovativni pristup integrisanja jezika i sadržaja (engl. CLIL – Content and Language Integrated Learning). Osim pomenutog, fokus istraživanja stavljen je i na analizu stavova studenata o izučavanju engleskog jezika kao jezika struke. Studenti koji su uključeni u anketu studiraju na sljedeće dvije organizacione jedinice Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru: Pravni fakultet, te studijski program Poslovna informatika.

Teoretski prikaz podučavanja engleskog jezika kao jezika struke (engl. ESP – English for Specific Purposes)

Engleski jezik struke (EJS) (engl. *ESP – English for Specific Purposes*) počinje svoju primjenu kao zasebno polje proučavanja još od 1960-ih godina te predstavlja pristup podučavanju koji je nastao kao direktna posljedica analize potreba ljudi koji uče ovaj jezik za određenu svrhu. EJS je, također, rezultat mnogih dešavanja kao što su nagli razvoj u nauci i tehnologiji, povećana upotreba engleskog kao međunarodnog jezika nauke, tehnologije i biznisa, povećana ekonomska moć određenih država kao i povećan broj međunarodnih razmjena studenata iz Ujedinjenog Kraljevstva, SAD-a i Australije. (Rahman, 2015)

Osim poznavanja općeg engleskog jezika (eng. *General English*), pojavila se potreba da se isti unaprijedi poznavanjem stručne terminologije usko vezane za polje rada i djelovanja s ciljem da se poboljšaju i unaprijede kompetencije koje će donijeti veće šanse pri zaposlenju. Usvajajući kompetencije i vještine da se ostvarimo kao stručnjaci u praksi s odličnim poznavanjem stranog jezika, svoju stručnost smo sada u mogućnosti prikazati i na međunarodnom nivou što doprinosi povećavanju konkurentnosti na tržištu rada.

Da bi se dobio jasniji uvid u mogućnosti koje nam EJS pruža, potrebno je izložiti neke od osnovnih odlika koje diferenciraju opći engleski jezik od engleskog jezika struke (EJS). Kao što smo već iznijeli u uvodu ovog rada, opći

engleski jezik je jezik koji učenici počinju učiti već u osnovnoj školi te u većini slučajeva nastavljaju dalje kroz svoje srednjoškolsko obrazovanje (gimnazije, opći smjerovi...¹). Osim usvajanja znanja iz općeg engleskog jezika na ovaj način, tj. kroz nastavni plan i program u školama, učenici ga usvajaju i u svakodnevnom životu što doprinosi kvalitetnijem razvoju njihovih osnovnih jezičkih vještina. Nakon što su podjednako usvojili pomenute vještine, učenici/studenti treba da usmjere svoje (pred)znanje na aspekte koji su im sada najvažniji za njihovu buduću profesiju te da ih dodatno usavršavaju. Upravo iz ovakvih promišljanja je i nastao EJS koji nakon urađene analize potreba (engl. *need analysis*) fokus podučavanja stavlja upravo na učenika i njegove potrebe i interesovanja. Prema autorima knjige „English for Specific Purposes – a learning-centered approach“, koja je prema riječima autora Toma Hutchinson i Alana Waters (1987) napisana kao praktični vodič za nastavnika engleskog jezika struke, različite potrebe i interesovanja učenika imaju važan utjecaj na motivaciju i rezultate učenja. Iz ovoga je proizašla njihova temeljna pretpostavka EJS-a, tj. učenikove potrebe i interesovanja moraju biti u skladu s njegovim učenjem engleskog jezika, jer to doprinosi povećanju motivacije i čini učenje učinkovitijim i bržim (Hutchinson & Waters, 1987)². Kao što možemo zaključiti, ova dva autora fokus stavljaju na učeničke potrebe prema kojima prilagođavaju podučavanje jezika. Stoga, definicija koju oni daju jeste sljedeća: „Engleski jezik struke je pristup podučavanju jezika u kome su sve odluke vezane i za sadržaj i za metode podučavanja bazirane na učenikovom razlogu učenja jezika“, naglašavajući da se EJS ne može posmatrati kao određeni *proizvod*, već radije kao *pristup* podučavanju jezika koji je direktno usmjeren na specifične i jasne razloge učenja (Hutchinson & Waters, 1987. p.19). S druge strane, autor Tony Dudley Evans (1997) daje bitnu prednost temeljnoj metodologiji discipline s kojom su studenti već upoznati u njihovom polju

- 1 Nastavnici koji predaju u srednjim školama sa stručnim usmjerenjima kao što su srednje turističke, građevinske, mašinske i ekonomske škole imaju priliku da u svoje nastavne planove i programe uključuju i engleski jezik struke. Često se rade i kombinacije općeg i jezika struke (JU Srednja ekonomska škola, Sarajevo), ili nastavnici posežu za dodatnim materijalima ukoliko nastavni plan i program ne pruža mogućnost usvajanja stručnog jezika. Takav primjer je i Srednja ekonomska i ugostiteljsko-turistička škola Mostar. (Više detalja moguće pronaći u magistarskom radu autorice na temu "Primjena modela integrisanog učenja jezika i nastavnog sadržaja u bosanskohercegovačkom obrazovanju")
- 2 slobodni prijevod autorice

obrazovanja jer će EJS, prema njemu, biti daleko učinkovitiji ukoliko se iskoristi upravo pomenuta metodologija i u učenju engleskog jezika kao stručnog. Osim metodologije, ono što Dudley-Evans (1997) izdvaja kao *apsolutna obilježja* po kojima se EJS razlikuje od općeg engleskog jeste analiza potreba te analiza žanra i jezika specifičnog za pomenute potrebe učenika za učenjem. Nasuprot apsolutnim, nalaze se i *promjenjiva obilježja* koja su uključivala uzrast učenika i njihov nivo znanja engleskog jezika.

Dudley-Evans i St. John u svojoj knjizi „Developments in ESP: A multi-disciplinary approach“ (1998) nude dvije proširene skupine ovih obilježja. Apsolutna obilježja EJS-a podrazumijevaju da engleski jezik struke:

- ispunjava specifične potrebe učenika koji uče engleski jezik,
- koristi temeljnu metodologiju i aktivnosti discipline koju učenici izučavaju,
- usmjeren je ka jeziku koji odgovara tim aktivnostima vezano za gramatiku, leksiku, registar, vještine, diskurs i žanr.

Varijabilna obilježja EJS-a obuhvataju stavke da ovaj pristup podučavanju:

- može se odnositi na specifične discipline ili biti kreiran za njih;
- može koristiti, u specifičnim situacijama podučavanja, različitu metodologiju od one koja se koristi u općem engleskom jeziku;
- pretežno je namijenjen odraslima, bilo na visokoškolskim ustanovama ili pri obavljanju stručnih poslova. Međutim, može biti namijenjen i učenicima srednjih škola;
- uglavnom je namijenjen za srednji i napredni nivo znanja učenika. Iako se većina kurseva/časova EJS-a oslanja na osnovno predznanje jezika, oni se mogu prilagoditi i početnicima.

Iz ovih obilježja možemo uvidjeti da je korist ovog pristupa podučavanju jezika višestruka. Ono što bismo mogli izdvojiti kao najbitnije jeste da se pomenuti pristup može i mora prilagoditi potrebama učenika, ali i situacijama, tj. kontekstu - gdje i za šta se podučava, kao i uzrastu učenika, a sve s ciljem efektivnijeg usvajanja znanja stranog jezika kao jezika struke.

CLIL vs. EJS

Već iz njihovih naziva možemo zaključiti da ova dva pristupa podučavanju – Integrirano učenje jezika i sadržaja (engl. CLIL) i Engleski jezik struke (EJS) – imaju neka zajednička obilježja, a to su nejezički sadržaj i jezik. CLIL je novi, inovativni pristup učenju jezika i sadržaja, nastao 1990-ih godina koje se smatraju kao period „učenja i podučavanja posredstvom stranog jezika“. (Cañado, 2011). Unatoč sve većoj i bržoj implementaciji ovog pristupa u domenu evropskog sistema obrazovanja, ono što je do sada sasvim jasno jeste da istom još uvijek nedostaje određeni broj istraživanja, naučnih radova, pilot-projekata i objavljenih rezultata, posebno misleći na bosanskohercegovački sistem obrazovanja. Ovaj pristup je definisan kao krovni pojam (engl. „umbrella term“) koji obuhvata bilo koju aktivnost u kojoj se strani jezik koristi kao alat za učenje nejezičkog sadržaja, a pritom oboje i jezik i sadržaj imaju jednaku ulogu i važnost. (Marsh, 2002)³

Imajući u vidu pomenute definicije EJS-a autora Toma Hutchinsona i Alana Watersa (1987), a koja glasi da je „engleski jezik struke pristup podučavanju jezika u kome su sve odluke vezane i za sadržaj i za metode podučavanja bazirane na učenikovom razlogu učenja jezika“ i definicije CLIL-a Davida Marsha, možemo uvidjeti jasnu razliku između ova dva pristupa. Prema definiciji EJS-a, od ključne važnosti je razlog učenja jezika, te se shodno tome i donose odluke vezane za sadržaj i metode podučavanja gdje se u prvi plan stavlja učenje jezika. S druge strane, imamo definiciju CLIL-a koja svoj fokus stavlja na dva dijela, a to su i jezik i sadržaj. Ovaj dualni pristup ne daje prednost niti jeziku niti sadržaju već ih smatra jednako važnim i za svoj cilj ima da učenici podjednako dobro savladaju i jezik i nejezički sadržaj. Prema autorima D. Evansu i St. Johnu (1998), EJS je kreiran da bi ostvario specifične potrebe učenje jezika; u skladu je sa sadržajem određenih disciplina, zanimanja i aktivnosti, usmjeren je na jezik (sintaksu, leksiku, diskurs, semantiku) koji je prilagođen aktivnostima učenja. Autorica Sofija Mičić u svom radu “Reforms in English for medical academic purposes in Belgrade“ (2005), daje zanimljiv osvrt na nastavnika EJS-a, koji glasi da nastavnik koji podučava EJS ne treba da postane nastavnik sadržaja, već treba da postane student koji je

3 slobodan prijevod autorice

zainteresovan za sadržaj.⁴ Iz ovoga također možemo uvidjeti razliku između ova dva pristupa, budući da se nastava u skladu sa modelom CLIL izvodi od strane nastavnika sa kompetencijama i odlikama odličnog poznavanja materije sadržaja, kao i vrlo dobrih jezičkih sposobnosti. Možemo zaključiti da je CLIL nastavnik ekspert za sadržaj koji se podučava s vrlo dobro razvijenim jezičkim vještinama jezika putem kojeg se podučava i koji se podučava. Također, u nastavi u skladu s modelom CLIL, oba nastavnika mogu raditi zajedno, tj. nastavnik predmetnog sadržaja i nastavnik jezika imajući u vidu gore već pomenute odlike (eng. *tandem teaching modality*) (Leonardi, 2015). Nasuprot ovomu, ESP nastavnici su nastavnici jezika koji ne treba da budu eksperti u poznavanju materije sadržaja te mogu ostvariti samo određeni vid saradnje sa profesorima nejezičkih predmeta, a sve s ciljem što boljeg ostvarivanja potreba studenata.

Imajući u vidu sve pomenute razlike i odlike EJS-a, kao i kratki osvrt na CLIL, postaje sve više izraženija potreba da se na univerzitetskom nivou pruži prilika za većim udjelom engleskog jezika struke u nastavnom procesu koji bi mogao predstavljati jedan vid pripremanja studenata za implementaciju CLIL.a. Ovakav vid prakse je doživio i svoju primjenu i u BiH, tj. na Univerzitetu u Zenici. Na tehničkim fakultetima Univerziteta u Zenici, tj. na Mašinskom, Politehničkom i Metalurško-tehnološkom fakultetu CLIL se prvo provodio kroz pilot-projekte, a zatim i u nastavi. Ovaj Univerzitet je prvi univerzitet u BiH koji na svojim tehničkim fakultetima nastavu izvodi s ciljem integracije jezika i sadržaja. Prethodnici CLIL-a na ovim fakultetima bili su upravo Engleski jezik struke te jedan oblik proto-CLIL nastave kojeg su nazvali Javni čas sa funkcijom dodatne prakse. (Tarabar, 2016)

Kao što je pomenuto na početku ovog rada, BiH je trenutno na putu ka evropskim integracijama, zbog čega je sve više izraženo povećanje tržišta rada na polju prava, evropskih integracija i Evropske unije. Prema Strateškom okviru BiH (2015) nije moguće očekivati bilo kakve pozitivne promjene u našem društvu bez jačeg ekonomskog rasta gdje poduzetništvo predstavlja „nezamjenjiv put modernog društva ka održivom razvoju i stvaranja novih radnih mjesta“. Imajući ovo u vidu, dolazimo do zaključka da su našoj zemlji potrebni vrsni stručnjaci iz oblasti ekonomije, informatike i prava te smo

4 isto

upravo iz ovih razloga odlučili analizirati stavove studenata Pravnog fakulteta i Poslovne informatike, studijskog programa na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ u Mostaru koji objedinjuje ekonomiju i informatiku kao prijeko neophodnu disciplinu naše svakodnevnice.

Anketa za ispitivanje stavova studenata o pristupu podučavanju engleskog jezika kao jezika struke – analiza

Cilj ove ankete bio je da ispita stavove studenata Pravnog fakulteta i studijskog programa Poslovne informatike Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru o važnosti učenja engleskog jezika u njihovoj struci kao i to da li, prema njihovom mišljenju, postoji potreba za uvođenjem dodatnih časova ovog stranog jezika. Dodatni cilj ankete bilo je ispitivanje generalnog stava studenata ovog fakulteta/ studijskog programa o mogućem povezivanju njihovih nejezičkih predmeta s podučavanjem engleskog jezika.

Online anketa je napravljena pomoću digitalnog alata Google forms te je ispitivanje provedeno na uzorku od 66 studenata. Anketa je bila anonimna i sadržavala je ukupno 15 pitanja, od kojih je 11 pitanja bilo sa višestrukim ponuđenim odabirom (eng. *multiple choice questions*), 3 pitanja sa ljestvicom ocjena u rasponu od 1 do 5 te jedno pitanje sa proizvoljnim komentarom/ odgovorom.

U prva tri pitanja ankete, saznali smo da je starosna dob ispitanika (njih 87,9%) između 18 i 24 godine, dok je 10,6% ispitanika starosne dobi između 25 i 34 godine te 1,5% u dobi od 35 do 44 godine. Ovi podaci govore da su ispitanici mlade osobe, tj. studenti prvih i drugih godina na navedenim studijima, a što potvrđuje i postotak onih koji studiraju na prvoj godini, njih 27,7%, druga godina 38,5%, treća godina 18,5%, četvrta godina 9,2% te peta godina 6,2%.

Za pomenuti cilj ovog ispitivanja vrlo je važan podatak koji smo dobili pitanjem *Koliko dugo učite engleski jezik u svom dosadašnjem obrazovanju? (izraženo u godinama)*, a to je da 95,5% ispitanika već više od šest godina uči engleski jezik. Ovaj podatak svoju važnost pronalazi u činjenici da je za EJS potrebno da studenti vladaju predznanjem općeg engleskog jezika, kao i to da ovaj podatak potvrđuje na početku izneseno: da studenti na univerzitet dođu sa predznanjem

iz srednje škole što je odličan korak u uvođenju više časova engleskog jezika kao jezika struke, a na kraju i CLIL-a.

Na pitanje *Koliko dugo se izvodi nastava iz predmeta Engleski jezik na Vašem studiju? (izraženo u semestrima)?*, 48,5% studenata odgovara sa dva semestra, dok njih 42,4% kazuje da se nastava iz ovog predmeta izvodi samo jedan semestar.

Na skali od 1 do 5, studenti su ocjenjivali zadovoljstvo svojim dosadašnjim znanjem iz engleskog jezika, gdje je najviši procenat dobila ocjena 3 (36,4%) potom ocjena 4 (34,8%) te ocjena 5 (25,8%). Kao najbolje savladane vještine ocjenjuju receptivne, tj. slušanje/razumijevanje (48,5%) i čitanje (48,5%), dok manji postotak studenata smatra najbolje savladanim produktivne vještine, tj. pismeno izražavanje (22,7%) i govor (16,7%).

Na skali od 1 do 5, većina studenata, njih 62,5%, dala je ocjenu 5 stavki da je engleski jezik važan za njihovu struku, dok je njih 30,3% dalo ocjenu 4, što ukazuje na činjenicu da su studenti izuzetno svjesni značaja ovog jezika za njihovu buduću profesiju. Ovo dokazuje i postotak koji je ostvaren na sljedećoj stavci - *Odaberite situacije u kojima smatrate da je poznavanje engleskog jezika od krucijalne važnosti*, gdje su studenti najveću prednost dali zaposlenju 90,9%, boravku u inozemstvu i studentskim razmjenama 77,3%, pretraživanju i korištenju stručne literature 62,1%, formalnoj korespondenciji 54,5%, dok su najmanji procenat dobile stavke vezane za slobodne aktivnosti, tj. razgovor sa prijateljima, gledanje filmova sa 27,3% odabira.

Stavka *Ocijenite svoju trenutnu sposobnost da diskutujete na engleskom jeziku o relevantnim stručnim temama iz Vašeg polja obrazovanja* ocijenjena je na sljedeći način:

- ocjena 1 (nisam sposoban/-na) – 12,3% od ukupnog broja studenata
- ocjena 2 - 18,5%
- ocjena 3 - 35,4%
- ocjena 4 - 18,5%
- ocjena 5 (izuzetno sam sposoban/-na) – 15,4%

Na pitanje *Koliko nastavnika/-ica na Vašem studiju koristi engleski jezik na svojim predavanjima/vježbama u smislu korištenja literature na engleskom jeziku, objašnjavanja stručne terminologije u engleskom jeziku, korištenja audio i video materijala na engleskom jeziku i slično*, studenti su odabrali sljedeće odgovore:

- Jedan nastavnik/-ica – 38,5%
- Dva – 20%
- Tri – 12,3%
- Četiri – 4,6%
- Pet – 1,5%
- Više od pet – 0%
- Nijedan nastavnik/-ica – 23,1%

42,4% studenata je odabralo opciju „Nisam siguran/-na“ kao odgovor na pitanje *Da li biste mogli uspješno pratiti nastavu na engleskom jeziku iz nekog od Vaših stručnih predmeta na studiju?*, dok je njih 37,9% sigurno da bi mogli pratiti nastavu na engleskom jeziku, te njih 19,7% smatraju da ipak ne bi mogli pratiti nastavni proces iz stručnih predmeta na engleskom jeziku.

Većina studenata smatra da bi trebalo uvesti još časova engleskog jezika kao jezika struke na njihovom studiju; njih 75,8% ima afirmativan stav dok 24,2% studenata ne smatra da je potrebno više časova engleskog jezika. Sličan omjer pozitivnih i negativnih odgovora je dat i na sljedeće pitanje: *Da li biste željeli da se nastavni sadržaj koji učite na Vašim stručnim predmetima poveže sa učenjem engleskog jezika?*, tj. za odgovor DA bilo je 72,7% (48 studenata), dok za odgovor NE bilo je 27,3% (18 studenata).

Posljednje pitanje gdje su studenti dali svoj lični komentar i osvrt je glasilo: *Prema Vašem mišljenju, navedite neke od prednosti ili mana učenja engleskog jezika kao jezika struke. Na koji način može pomoći/odnemoći na Vašem budućem profesionalnom i poslovnom planu*, gdje izdvajamo neke od sljedećih odgovora:

- *Mislim da poznavanje engleskog jezika može imati samo prednosti za nas, a nikako mane, budući da je engleski jezik globalni jezik razumijevanja, poslovanja i znanosti. Npr. u informatici se većina pojmova temelji na engleskom jeziku.*
- *Poznavanje engleskog jezika u današnje doba interneta i tehnologije je zaista potrebno. Moglo bi se reći da je posao odnosno zaposlenje jedan od motiva za učenje stranog jezika, s obzirom da je za dobar posao potrebno poznavanje barem dva strana jezika. Ono čemu svakako doprinosi poznavanje stranog jezika jeste i mogućnost napredovanja van granica BiH što dodatno obogaćuje profil jedne osobe i doprinosi sklapanju novih*

poznanstava sa osobama iz drugih zemalja sa sličnim ciljevima ili idejama. Također smatram da kvalitetno poznavanje nekog stranog jezika doprinosi i razvijanju samopouzdanja osobe te općenito proširuje naše vidike.

- *Smatram da bi trebalo uvesti barem još jedan predmet na engleskom jeziku na fakultetu, imali smo samo jedan predmet na prvoj godini. Učenje engleskog je u svakom slučaju korisnije od 5-6 ekonomskih predmeta (4 obavezna i jedan/dva izborna) koje trenutno izučavamo na Pravnom fakultetu.*
- *Ne postoji mana. Znanje engleskog i poznavanje gramatike maternjeg jezika su osnove obrazovanja i ako neko ne može da se pohvali istima, ne zaslužuje titulu akademskog građanina.*
- *Mana je što se malo uči.*
- *Engleski jezik je obaveza u svim IT vezanim zanimanjima. Kvalitetno poznavanje jezika je preduslov za sve ozbiljnije poslove.*
- *Smatram da učenje engleskog jezika jedino može pomoći u kreiranju našeg identiteta, te je također dobra priprema za naše planove, kako na poslovnom, tako i privatnom planu, jer smatram da je engleski jezik najvažniji jezik u svijetu.*

Potencijalna ograničenja u provedbi istraživanja i tumačenja rezultata ankete

Prilikom planiranja ankete i ispitivanja stavova studenata, naišli smo na prvu poteškoću koja je ograničila broj učesnika u ispitivanju na studente samo dvije organizacione jedinice Univerziteta. Naime, studenti Ekonomskog fakulteta su također trebali biti potencijalni ispitanici, međutim, zbog drugih obaveza koje su imali u trenutku provođenja ankete, kao i prema mišljenju rukovodstva Fakulteta, studenti nisu učestvovali u ovom ispitivanju.

Također, budući da se radi o web-ispitivanju, postoji mogućnost da svi studenti nisu ispunili anketu zbog eventualne nemogućnosti pristupa internetu u trenutku njenog provođenja. Na tumačenje rezultata mogao bi utjecati neodziv, tj. nejednaka zastupljenost sve četiri godine odabranih fakulteta/studijskih programa. Potrebno je napomenuti da je anketa s linkom za pristup postavljena na službene Web i FB stranice fakulteta/studijskih programa.

Prilikom iščitavanja rezultata anketiranja treba dodatno imati na umu i mogućnost da studenti nisu najbolje shvatili određena pitanja pa su iskoristili svoju slobodnu procjenu u davanju odgovora. Uzmimo za primjer da ukoliko studenti nisu upoznati sa pojmom *engleski jezik kao jezik struke*, onda smo dobili odgovore na određena pitanja uz slobodnu procjenu studenata što može utjecati na krajnje tumačenje rezultata.

Zaključak

Nakon izloženog kratkog teorijskog osvrtu na pristup podučavanju engleskog jezika kao jezika struke, te nakon predloženih rezultata ankete provedene među studentima, dolazimo do zaključka da EJS sa svim svojim prednostima treba zasigurno biti jedno od rješenja ka poboljšanju kvaliteta nastavnog procesa na Univerzitetu. Studenti Pravnog fakulteta i studijskog programa Poslovna informatika svojim su odgovorima pokazali da smatraju da je jedan, odnosno dva semestra nastave engleskog jezika nedovoljno za njihovu struku te da žele više časova iz ovog predmeta, što pokazuje i rezultat o nezadovoljstvu dosadašnjim znanjem iako su došli na fakultet sa predznanjem ovog jezika kojeg uče već više od šest godina. Ono što također ohrabruje nastavno osoblje za uvođenje dodatnih časova jeste i činjenica da većina studenata želi da se neki od njihovih stručnih sadržaja poveže s učenjem engleskog jezika, jer smatraju da je ovaj jezik uistinu važan za njihovo buduće polje djelovanja. Upravo ovdje smo na tragu CLIL-a i razmatranja njegove implementacije. Većinski odgovor studenata da nisu sigurni da li bi mogli pratiti nastavu na engleskom jeziku iz nekog od njihovih stručnih predmeta, dovodi nas do zaključka da se studenti upravo kroz EJS trebaju dovoljno osposobiti za nesmetano praćenje nastave na engleskom jeziku, što bi bila određena vrsta uvertire i pripremanja podloge za uvođenje CLIL-a ili barem njegovog *soft* modela⁵. Dodatni časovi EJS-a bi omogućili poboljšanje receptivnih,

- 5 Oblik CLIL-a koji se za početak, može iskoristiti samo od strane nastavnika jezika koji svoje časove mogu prilagoditi tako da za prvi cilj imaju razvijanje jezičkih kompetencija, a za svoj drugi cilj pružanje znanja iz određenih polja, predmeta ili određenih tematskih cjelina. Na ovaj način bi se lagano krenulo ka ujedinjavanju stručnih i jezičkih predmeta, jer bi sada nastavnici jezika ostvarivali neophodnu komunikaciju sa nastavnicima stručnih predmeta od kojih bi tražili informacije o njihovom nastavnom planu i programu te uzimali određene

ali i savladavanje produktivnih vještina studenata za koje se, prema rezultatima ankete, ispostavilo da su najslabije savladane vještine. Činjenica da samo jedan ili nijedan nastavnik (ne) koristi engleski jezik u svojoj nastavi je nešto što se mora promijeniti da bi se studentima pružila najbolja prilika za kvalitetnijim usvajanjem ovog stranog jezika. Studenti navode da im je engleski jezik potreban za zaposlenje, kao najbitnije, potom za studentske razmjene i korištenje literature, tj. knjiga, naučnih i stručnih radova, časopisa neophodnih za šire shvatanje određenog gradiva. Ukoliko nam je cilj napraviti kvalitetan mladi kadar po završetku njihovog studija, onda ih moramo pripremati i za međunarodno tržište, ali i domaće koje se sve više okreće ka Evropi i Evropskoj uniji. Da bi bili kompetentni, mladi studenti shvataju značaj i važnost engleskog jezika za svoju struku te im mi kao nastavni kadar moramo omogućiti najidealnije uslove za njegovo usvajanje.

Conclusion

After briefly presenting the theoretical part of the ESP approach and analysing results of the conducted survey among the students, we have come to a conclusion that ESP with all of its benefits need to be one of the certain solutions towards the quality improvement of the teaching-learning process at the University. The students of the Law Faculty and Business IT study programme have shown that they consider their one or two semesters of learning English as not enough for their professional needs. Therefore, they want more classes of English even though they came to University with previously gained knowledge since majority of them had been studying this language for six years prior to their university education. What also presents a significant contribution of this paper is the fact that students expressed their wish to connect vocational subject contents with learning English since they believe in the considerable relevance of this language to their future professional activities. In addition to this, the need for considering the implementation of the CLIL approach is becoming quite evident. One more step to bringing us closer to introducing more ESP classes is certainly the majority opinion of the students that they are not quite

cjeline i potom ih obrađivali na času jezika. (Ikeda, 2013)

sure whether they would be able to follow their lectures in English. This might be seen as one way of preparing students for CLIL implementation or at least, its soft model. ⁶ The increased number of language classes would improve the receptive skills of the students as well as their productive skills which have been proven according to the survey, as the least developed skills. The fact that one or none of the teachers uses English in their classes is something that calls for a change in order to provide the best learning environment for foreign language acquisition. The reason which the students consider as the crucial one for learning English is their future employment. What comes after that is student exchange programmes and using adequate literature i.e. books, research papers, journals etc, which are necessary for broader insight into the particular area of their study. Supposing that we do have an aim to make our students quality, highly-educated young people, then what we are obliged to do is to prepare them for the international market as well as for the domestic one which has been recently focusing more of its attention onto Europe and the European Union. In order to be competent at the market, young students need to be aware of the importance of English for their future profession whereas we, as teachers, are obliged to fully provide the best conditions for the most effective and easiest acquisition of it.

ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES - AN ANALYSIS OF STUDENTS' VIEWPOINTS

SUMMARY

The competence that nowadays can be seen as one of the most necessary ones in the area of professional work and development is definitely the ability to use the English language for specific purposes (ESP). Having this in mind,

- 6 The type of CLIL that can be used only by language teachers who can adapt his/her classes which will have language as their first aim, whereas the second aim is focused on content of the specific non-language subject. This way would easily contribute to integration of non-language and language subjects due to the increased communication of both teachers where language teachers would ask for information on non-language subject curricula from where they would take particular units and work on them in their language classes.

it is of utmost importance to give even greater attention to this matter of researching this approach of learning the English language. This paper aims to show a brief theoretical review of this approach, to present basic differences between ESP and content and language integrated learning (CLIL) as well as to analyse the students' attitudes towards the relationship between English and the specific professions. The students who took part in this research are the students of Law Faculty and study programme on Business Informatics at Džemal Bijedić University of Mostar. The results of the conducted survey have shown that students are fully aware of the importance of this foreign language for their future profession. Furthermore, they are interested in incorporating more of these classes into the curricula of their faculties and in connecting their vocational subjects with the English language learning what can be considered as a significant result in future planning of the gradual implementation of CLIL into the curricula of the faculties at the University.

Keywords: the English language, language for specific purposes, university, students' attitude

Bibliografija

- Ardeo, J. M. (2013). (In)compatibility of CLIL and ESP courses at university. *Language Value*, 24-47.
- Cañado, M. L. (2011). CLIL research in Europe: Past, present, and future. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 315-341.
- Dudley-Evans, T., & John, M. J. (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A Multi-Disciplinary Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- European Commission. (2004). *Promoting language learning and linguistic diversity - An Action Plan 2004-06*. Luxembourg: European Communities.
- Evans, T. D. (1997). An Overview of ESP in the 1990s. *The Japan Conference on English for Specific Purposes Proceedings*, (pp. 4-11). Aizuwakamatsu City, Fukushima, Japan.
- Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). *English for Specific Purposes - a learning-centered approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Ikeda, M. (2013). Does CLIL Work for Japanese Secondary School Students? Potential for the 'Weak' Version of CLIL. *International CLIL Research Journal* , 32-43.
- JU Srednja ekonomska škola, Sarajevo. (n.d.). Retrieved from <https://www.ses.edu.ba/nastava/npp>
- Klikovac, D. (2008). *Jezik i moć - Ogladi iz sociolingvistike*. Beograd: Biblioteka XX vek: Kruga, Čigoja štampa.
- Leonardi, V. (2015). Bridging the gap between ESP and CLIL in the university context . *Iperstoria – Testi Letterature Linguaggi, Rivista semestrale* , 18-26.
- Marsh, D. (2002). *CLIL-The European Dimension*. Finska: UniCOM, Continuing Education Centre.
- Mićić, S. (2005). Reforms in English for medical academic purposes in Belgrade. *Professional and Academic English* 27 , 4-9.
- Promoting language learning and linguistic diversity - An action plan 2004-06*. (2004). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities .
- Rahman, M. (2015). English for Specific Purposes (ESP): A Holistic Review. *Universal Journal of Educational Research* 3(1): (pp. 24-31). Bangladeš: Horizon Research Publishing.
- Tarabar, A. (2016). Sadašnji status i perspektive nastave engleskog jezika na tehničkim fakultetima. *5. međunarodni naučno-stručni skup Kulturni identitet u digitalnom dobu*, (pp. 195-203). Zenica.
- Vijeće ministara BiH, Direkcija za ekonomsko planiranje. (2015). *Strateški okvir za BiH*. Sarajevo.